

371.013

У43

1423/—

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ. М.П. ДРАГОМАНОВА

На правах рукопису

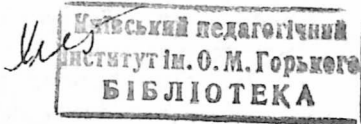
ХИЖНА Ольга Петрівна

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ САМОСТІЙНОСТІ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ МУЗИЧНО-СЦЕ -
НІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ІЗ.00.01 - теорія та історія педагогіки

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового
ступеня кандидата педагогічних
наук

КИЇВ - 1993

НБ НПУ

100207542

Дисертація є рукопис.

Робота виконана в Українському державному педагогічному
університеті ім.М.П.Драгоманова.

- Науковий керівник - доктор педагогічних наук,
професор БОНДАР Володимир
Іванович
- Науковий консультант - кандидат педагогічних наук,
доцент БОЛГАРСЬКИЙ Анатолій
Георгійович
- Офіційні опоненти: - доктор педагогічних наук,
професор КОВАЛЬ Лариса Григорівна
- кандидат педагогічних наук,
професор ЛАПЧЕНКО Володимир
Петрович

Провідна організація - Ніжинський державний педагогічний
інститут

Захист відбудеться " _____ " _____ 1993 р.
на засіданні спеціалізованої вченої ради К ІІЗ.01.02 в Укра-
їнському державному педагогічному університеті ім.М.П.Драго-
манова /252030, м.Київ-30, вул.Липогова, 9/.

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Українсь-
кого державного педагогічного університету ім.М.П.Драгоманова.

Автореферат розіслано " _____ " _____ 1993 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.Г.

Подоляк Л.Г.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність проблеми. Сучасні умови національно-культурного відродження України і докорінного оновлення всієї системи навчання та виховання в нашій країні висунули комплекс нових вимог і до результатів педагогічної діяльності, серед яких провідне місце посідають завдання гуманізації всіх ланок освіти, посилення її зв'язків з досягненнями вітчизняної та зарубіжної наукової думки, надбаннями національної та світової культури.

Особливу роль в цьому плані відіграє підвищення якості викладання предметів художнього циклу, адже залучення підростаючого покоління до художньої діяльності є одним з найефективніших засобів формування творчого потенціалу дитини, її особистої культури та ціннісних орієнтацій. Для учнів молодшого шкільного віку особливе значення мають заняття музично-сценічною діяльністю.

Вибір дитячого музичного театру здається нам найбільш вдалим в силу інтеграції в ньому багатьох видів мистецтв. Загальна доступність театральної діяльності, можливість масової участі, ансамблевість роботи, процес публічної творчості - все це вигідно відрізняє театр як предмет естетичного освоєння. Для загальноосвітньої школи важлива робота, направлена на розгортання художньо-творчої театральної діяльності школярів та на поглиблення загальної культури глядача. Особлива цінність занять музичним театром полягає в тому, що вони спроможні підвищити рівень емоційної чутливості, організованості, навичок колективної праці, відповідального відношення до своїх вчинків, створення доброзичливої атмосфери в шкільному колективі.

Ми розглядаємо комплексну музично-сценічну діяльність як засіб стимулювання художньо-творчої самостійності на початковому етапі залучення дітей до музики і театру. Організація педагогічного процесу, в який включена музично-сценічна діяльність, дозволяє дитині не тільки більш повно проявляти себе, а й дає поштовх для саморозвитку особистості дитини, відкриває можливості для активного пошуку себе в світі.

Для глибокого осмислення проблеми самостійності школярів були використані праці К. Д. Ушинського, А. С. Макаренка, Е. Я. Голанта, М. О. Данилова, В. П. Єсіпова, І. Я. Лернера, П. * Підкасистого, В. О. Сухомлинського та ін.

Окремі аспекти проявів творчої самостійності в різних видах діяльності, зокрема в художній, розглядали в своїх дослідженнях Ж. М. Дебеля, Л. Г. Коваль, М. М. Перельштейн, О. Я. Савченко та ін. Теоретичні положення про особливості формування самостійності школярів ми знаходимо в працях психологів Л. С. Виготського, Д. Б. Ельконіна, О. М. Леонтьєва та ін.

Природа музично-сценічної діяльності розкривається в працях видатних діячів театального мистецтва О. А. Анікста, Д. С. Антоно-

вица, Б.М.Васильєва, О.С.Курбаса, В.Е.Мейерхольда, Б.О.Покровського, К.С. Станіславського, та ін.

Проблеми музичного і театрального виховання, які безпосередньо пов'язані з розвитком творчих можливостей молодших школярів досліджувались в працях О.О.Апраксіної, В.К.Белобородової, Н.О. Ветлугіної, О.П.Єршової, Г.М.Падалки, Ю.І.Рубіної, Г.С.Рігіної, О.П.Рудницької, М.Ц. Стуль, Н.І.Сац, Л.О.Хлебнікової, В.М.Чепурова, С.Т. та В.М. Шацьких, М.М.Шевелєва, В.Д. Шульгіної та ін.

В своїй роботі ми опиралися на дисертаційні дослідження, які торкаються питань художньо-творчого розвитку учнів різних вікових груп за допомогою комплексної взаємодії мистецтв /Г.П.Шевченко, Т.Г.Пеля/, а також використали праці, які досліджують музично-сценічну діяльність школярів /І.М.Гадалова, О.М.Моїсєєва/. Однак, і сьогодні ще залишається багато незвизначених аспектів цієї проблеми. Так, відсутні спеціальні дослідження по формуванню художньо-творчої самостійності молодших школярів в процесі музично-сценічної діяльності.

Отже, актуальність, недостатня теоретична розробка і практична необхідність висвітлення вказаної проблеми зумовили вибір теми дисертаційного дослідження "Формування художньо-творчої самостійності молодших школярів у процесі музично-сценічної діяльності".

Об'єкт дослідження - естетичне виховання молодших школярів.

Предмет дослідження - педагогічні умови формування художньо-творчої самостійності молодших школярів.

Метою нашого дослідження є виявлення і обґрунтування педагогічних умов, що підвищують ефективність формування художньо-творчої самостійності молодших школярів у процесі музично-сценічної діяльності.

Мета дослідження визначила робочу гіпотезу:

Якщо забезпечити поступове перетворення ігрової діяльності, провідної в дошкільному віці, в музично-ігрову і музично-сценічну, то створюються умови успішного формування художньо-творчої самостійності як складової художньо-творчих здібностей молодшого школяра.

Мета і гіпотеза визначили завдання дослідження:

1. Розглянути вікову динаміку розвитку музично-ігрової та музично-сценічної діяльності молодших школярів.

2. Визначити педагогічні умови ефективного формування художньо-творчої самостійності молодших школярів в процесі музично-сценічної діяльності.

3. Розробити педагогічно орієнтовану систему завдань, яка сприятиме формуванню художньо-творчої самостійності учнів молодшого шкільного віку.

Теоретичну основу дослідження становлять психолого-педагогічні ідеї, що стосуються питань ролі творчої діяльності в становленні особистості, наукові дані про умови розвитку творчого потенціалу дітей різного віку.

Методи дослідження - спостереження, педагогічний експеримент, анкетування, бесіда, метод ігрової імпровізації, метод статистичної обробки експериментальних матеріалів.

База дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилась на базі Блισταвицької СШ, Луб'янської та Озирської СШ Борзнянського району Київської області.

Вірогідність результатів дослідження забезпечується проведенням дослідно-експериментальної роботи в умовах реальної діяльності вчителя музики на протязі 1985-1993 рр., застосуванням комплексу взаємодоповнюючих методів, що відповідають меті

та завданням дослідження; результатами якісного та кількісного аналізу одержаного матеріалу.

Наукова новизна: розкрито зміст поняття художньо-творчої самостійності молодших школярів як складової творчих здібностей, у структурі якої виділена здатність до генерування художніх ідей з втіленням їх у музично-сценічні образи та самостійного варіювання з доббором художніх засобів для цього; визначена вікова динаміка розвитку художньо-творчої самостійності молодших школярів від репродуктивного рівня, що характеризується виразними діями за зразком, через пошуковий, коли дитина має спроможнов відшукувати нові варіанти втілення художнього образу, до творчого, при якому вона самостійно створює музично-сценічний образ та знаходить засоби його художньої реалізації.

Особистий внесок дисертанта: розроблена педагогічно орієнтована система завдань у відповідності з етапами процесу формування художньо-творчої самостійності молодших школярів та вимог до її структурних компонентів.

Теоретична значущість дослідження полягає в тому, що конкретизовано діяльнісний підхід до формування художньо-творчої самостійності молодших школярів у процесі трансформації ігрової діяльності як провідної в дошкільному віці в музично-ігрову з елементами навчання, а далі до музично-сценічної, що набуває рис художньої творчості.

Визначені педагогічні умови, що забезпечують формування художньо-творчої самостійності молодших школярів в музично-сценічній діяльності, а саме: виховання у молодших школярів потреби в спілкуванні з мистецтвом; залучення їх до активної продуктивної діяльності по втіленню сценічних образів; створення педагогічних ситуацій, що вимагають проявів художньо-творчої самостій-

ності дітей; дотримання принципів добору художнього репертуару відповідно віковим особливостям дітей та їх національної ментальності, задучення до якого викликає у них естетичне задоволення.

Практична цінність роботи полягає в тому, що результати проведеного дисертаційного дослідження можуть бути використані в роботі вчителів музики загальноосвітніх шкіл, а також керівників клубів за інтересами та гуртків у позакласній роботі. Матеріали дослідження можуть знайти застосування у викладанні курсів "Методика музичного виховання з основами теорії музики", "Виховна робота засобами музики" студентам факультетів початкового навчання; при складанні навчально-методичних посібників, методичних рекомендацій до організації та проведення безперервної навчально-виховної практики студентів музично-педагогічного факультету педвузу; для курсів підвищення кваліфікації вчителів музики.

Апробація роботи. Матеріали дослідження доповідалися на науковій конференції "Взаємодія та інтеграція мистецтв у поліхудожньому розвитку школярів" /Луганськ, 1990/, на У науково-практичному семінарі при НДІ ХВ АПН СРСР "Гра. Творчість. Обдарованість" /Москва, 1992/. Вони обговорювалися на конференціях професорсько-викладацького складу Київського державного педагогічного інституту ім. М.П. Драгоманова /1987-1993/, на засіданнях кафедри методики музичного виховання, співів і хорового диригування та кафедри педагогіки початкового навчання Київського державного педагогічного інституту ім. М.П. Драгоманова /Київ, 1990-1993/.

Впровадження результатів дослідження в практику роботи вчителів музики м. Києва та Київської області здійснювалося в процесі проведення з молодшими школярами занять в ансамблях

музично-сценічною діяльністю в Блоставицькій СШ, Дуб'янській та Озирській неповних СШ Бородянського району Київської області та СШ № 57 м. Києва; через проведення індивідуальних консультацій з вчителями музики Київських СШ №№ 102, 171, 243, Жовтневої СШ Переяслав-Хмельницького району Київської області; в процесі виступів на курсах підвищення кваліфікації вчителів Київського міжрегіонального інституту удосконалення учителів. Основні результати дослідження знайшли своє відображення в роботі зі студентами початкового навчання КДПІ ім. М.П.Драгоманова, а також використовуються в підготовці студентів музично-педагогічного факультету Київського державного педагогічного інституту. Теоретико-експериментальні дані знайшли своє відображення в опублікованих роботах. По темі дисертації опубліковано дві роботи.

На захист подарться:

1. Конкретизоване поняття „художньо-творча самостійність” стосовно молодших школярів, у структурі якої виділена здатність дітей до генерування художніх ідей з втіленням їх в музично-сценічні образи та самостійне варіювання з добором засобів для цього.

2. Педагогічні умови ефективного формування художньо-творчої самостійності молодших школярів, які забезпечують поступовий перехід ігрової діяльності, як провідної в дошкільному віці, через музично-ігрову до музично-сценічної діяльності, яка має на меті досягнення певного художнього рівня втілення сценічного образу та набуває характеру художньої діяльності з елементарним навчанням. Головними з цих умов є: виховання у молодших школярів потреби в спілкуванні з мистецтвом; залучення їх до активної продуктивної діяльності по втіленню художніх образів, створюючи

педагогічні ситуації, що вимагають проявів художньо-творчої самостійності дітей, дотримання принципів відбору художнього репертуару відповідно віковим особливостям молодших школярів та національної ментальності, залучення до якого викликає у дітей естетичне задоволення.

Відповідно до поставлених завдань і мети дослідження сформувалась структура дисертації, яка включає в себе вступ, два розділи, висновки, список літератури, додатки.

СТРУКТУРА І ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

Дисертаційна робота складається зі вступу, двох розділів, списку літератури та додатку.

У вступі обґрунтовуються актуальність проблеми, формулюється об'єкт, предмет, мета і завдання дослідження, викладається гіпотеза, приводяться методи дослідження, вказується наукова новизна та практична значущість роботи, апробація та впровадження результатів дослідження.

В першому розділі "Розвиваючі можливості музично-сценічної діяльності молодших школярів" дається аналітичний огляд педагогічної, філософсько-естетичної, психологічної, музично-педагогічної літератури з проблем дослідження, розкривається значущість проблеми в науковому і практичному аспектах, визначаються структура, основні ознаки, рівні творчої самостійності, особливості її проявів у молодшому шкільному віці.

Проблема самостійності розглядається в працях багатьох психологів, які прагнуть встановити сутність поняття "самостійність", визначити динаміку та закономірності формування самостійності / С.Л.Рубінштейн, А.В. Петровський, П.М.Якобсон, М.Я. Басов, П.І.Никифорова, Я.Л.Понсмарков, Б.М.Теплов.

Важливою передумовою самостійної діяльності учнів є не

тільки її зовнішня сторона /тобто організація процесу виконання завдань учнями без допомоги вчителя/, а й сам характер навчальної роботи - її внутрішня сторона. Вона передбачає активізацію самостійного мислення школярів, їх творчої ініціативи. Тому, на думку більшості авторів, до характерних ознак самостійності належать такі: наявність у школярів власних поглядів і переконань, вміння самостійно мислити, приймати правильні рішення, відстоювати свою точку зору. При цьому учні повинні вміти управляти своєю діяльністю і планувати контролювати, оцінювати, коригувати її, враховуючи конкретні умови виконання завдань / Н.Г.Алексеев, В.І. Бондар, І.Я. Лернер, П.І.Підкасистий/.

Ступінь самостійності учнів при виконанні різноманітних видів робіт пов'язаний з характером їх діяльності, яка починається з наслідувальних дій, потім ускладнюється і досягає найвищих творчих виявів. При цьому необхідність керівництва вчителя не тільки не зменшується, а й нерідко зростає. Копіювальні дії завжди виступають у єдності з елементами творчих пізнавальних процесів, особливо при перетворенні набутих знань в індивідуальний практичний досвід особистості.

Загальний аналіз сучасної педагогічної літератури, в якій розглядається творча самостійність, приводить до висновку, що зміст цього поняття недостатньо розроблений. Не виявлені особливості художньо-творчої самостійності в різноманітних вікових групах.

Художньо-творча самостійність молодших школярів в процесі музично-сценічної діяльності являється якістю, що динамічно розвивається з набутими досвідом і тривалістю музично-сценічних занять, а, головним чином, віковими особливостями і системою

педагогічної роботи. Ефективність використання прийомів активізації художньо-творчої самостійності молодших школярів розглядається у другому розділі дослідження "Розвиток художньо-творчої самостійності молодших школярів у процесі комплексної музично-сценічної діяльності".

Різноманітність музичних і театральних навичок, а також зв'язаних з ними в комплексі малювання, ритміки і танцю, вокально-хорової діяльності, залежить від напруженої роботи учасників музично-сценічної діяльності, виявляє особливу ефективність у тому разі, якщо в ній проявляються елементи, а пізніше - і систематичні спроби самостійної, усвідомленої дитиною і посиленої для неї творчої роботи. Вона проявляється в умінні дитини самостійно знайти необхідну інтонацію, рух, варіанти музично-сценічного образу, свідомого ставлення до слова і його виражальним можливостям.

Але, як свідчать наслідки спостереження за музично-сценічною діяльністю молодших школярів та констат. експерименту, не всі діти приймають активну участь у створенні художнього образу. Виконання ними завдань частіше носить репродуктивний зовнішньо наслідувальний характер / вони становлять 77 %/. Лише 23 % дітей шкільного віку намагалися давати власні варіанти інтерпретації художнього образу, але й вони не досягали художнього рівня самостійного втілення і не вистачало виразності, характерності в рухах, чітко виявлявся потяг до трафаретності в зовнішньому акторському рішенні. Творчого самостійного рівня створення сценічного образу персонажу спектаклю у дітей не було виявлено.

Для розвитку художньо-творчої самостійності в музично-сценічній діяльності використовувалась ігрова діяльність молодших школярів, яка являється провідною в дошкільному віці і

по-своєму характеру потребує вільного рольового перевтілення дитини, створення уявної ситуації та символічного мислення. Саме в ній ми і бачимо передумови для розвитку творчої музично-сценічної діяльності. На основі цього був розроблений формульчий експеримент, що проводився на протязі 4-х років з учнями шестирічного віку / з I по 4 клас/.

На першому етапі / в I кл./ була запроваджена ігрова діяльність, як провідна в дошкільному віці, яка створює передумови розвитку художньо-творчої самостійності: вибір ролі за бажанням, вільне фантазування, втілення ролі у стосунках з іншими дітьми, вияв зовнішніх форм виразності, тощо. Керівництво цією діяльністю полягало у переведенні набутого життєвого ігрового досвіду дитини на художньо-виражальну мову з посиленням уваги на виразність рухів, міміки тощо. Виконання дітьми завдань супроводжувалось наслідуванням зразку і носило репродуктивний характер.

На II етапі, в 2 класі були запропоновані музичні гри, які ми організували як проміжні до музично-сценічної діяльності. Вони відрізнялись цілісною композицією, інсценуванням пісень, інструментальних п'єс, програванням музичних спектаклів.

На цьому етапі діти були залучені до самостійного пошуку виразних рухів та дій, що відповідають характеру музики та ролі, вони знаходили засоби рішення задуму по перевтіленню в художній образ. Але процес перевтілення в художній образ на даному етапі поки ще був формальний.

Особиста робота над образом на даному етапі розвитку не фіксувалася у абсолютній більшості учасників спектаклю. А якщо і фіксувалася, то на рівні зовнішньої характеристики /костюм, грим і т.д./. Майже не помічались ті зміни в трактуванні образів,

які давав режисер. Тобто усвідомлене розуміння розвитку зображення, особисте до нього ставлення поки що відсутні. Через недостатність певних навичок і вмінь, виконавці частіше або залишалися самими собою, або ставали механічними виконавцями чужих слів.

І хоча на заняттях в музично-ігровій формі діти з бажанням "перевтілюються" у героїв казок, але в умовах виступу перед глядачем з'являється скупність, трафаретність, механічність у виконанні. Виникла гостра необхідність грамотного педагогічного впливу, допомоги, визначених сутностей творчого процесу, який виводить дитину на створення якісно більш високого рівня. Головний акцент пропонується нами робити на достовірність, а потім вже на виразність-емоційну суть образу.

На цьому етапі / в 3-4 кл. / діапазон художньо-творчої самостійності виконавців виростає до спроби створення самобутньої інтерпретації ролі /творчий рівень/.

Прояви художньо-творчої самостійності виявлялися у бажанні заспівати пісню чи фразу самому, індивідуально, створити образ при інсценізації пісні чи віршу. У дітей з'являється зацікавленість в оцінюванні вчителем зробленої роботи, потреба обговорення результатів у колективі. Помітно виражена тенденція привабливості для школярів художніх завдань більш високого рівня складності, починають проявлятися соціальні мотиви - відповідальності, обов'язку. Інтенсивне формування загальних інтересів у процесі колективної театралізованої діяльності призвело до заміни дифузних емоційних зв'язків стійкими змістовними зв'язками. Відбулася трансформація музично-ігрової діяльності в музично-сценічну. Здійснювалося освоєння поняття виразності музично-сценічної діяльності, формується уявлення про конфлікт,

подів, вчинок в їх конкретному значенні. Глядацький досвід дітей істотно розширився в їх оцінках з'явився естетичний критерій.

На цьому етапі яскравіше проявилися відчуття внутрішнього критика. Даний етап надав можливість виробити усвідомлену позицію виконавця, відображену в усіх елементах художнього образу спектаклю: від акторського освоєння своєї ролі до створення задуму спектакля.

Згідно з завданнями кожного етапу нами була розроблена педагогічно орієнтована система завдань репродуктивного, пошукового та творчого рівнів, яка зумовила поступове формування художньо-творчої самостійності.

В ході першого /ігрового/ етапу ми прилучали дітей до спеціальних завдань : прослуховування музичних творів, малюнок, ліпка, аплікація з кольорового паперу. Це дозволяло учням в об'єктивній формі відтворити і осмислити свої враження. Перелічувальність дитячого малюнку перекликається з манерами поведінки на сцені - дитина ніби перелічує дії, майже не вникаючи в їх зміст. Впливливим для неї є лише їх послідовність. Схематичні також малюнки дітей і характеристики персонажів.

На II етапі музично-звуккових імпровізаціях, запропонованих нами і побудованих на музичному контрасті, діти добре чули зміну музичної характеристики і згідно з цим міняли свої рухи. Однак, відсутність установки на самостійне рішення штовхало багатьох дітей на сліпе копіювання побаченого чи почутого. Тому особлива увага приділялась тому, щоб забезпечити успіх музично-ігрової діяльності малоактивним, сором'язливим дітям, які не користуються авторитетом в групі, припускаючи, що це може призвести до зміни їх позиції та стати ефективним засобом нормалізації їх

відносин з однолітками, підвищити їх самооцінку, впевненість у собі.

На музично-сценічному етапі принциповим являється вклю-чення в систему занять ритміки, танцю, сценічної гімнастики, сценічного руху, співів, гри на елементарних музичних інструментах. Комплексна музично-сценічна діяльність сприяє розкріпаченню особистості дитини, кращому вияву її індивідуальних якостей. Наслідки проведеної роботи подані в таблиці № I.

Таблиця № I .

Розвиток художньо-творчої самостійності учнів
у музично-сценічній діяльності / в % до загаль-
ної кількості дітей/.

Класи	Показники сформованості художньо-творчої самостійності молодих школярів			
	інтерес до за- нять музично- сценічною дія- льністю	сценічна виразність	варіювання ху- дожніх засобів втілення музич- но-сценічного образу	здібність до генеравання ідей
I кл.	42	16	8	-
2 кл.	56	32	26	9
3-4 кл.	89	56	51	37

Як бачимо з таблиці, в ході формуючого експерименту зрос-тає інтерес дітей до художньо-творчої діяльності, підвищується їх активність по втіленню сценічного образу і добору відповід-них виражальних засобів / від 42 % до 89 %/, та формуються творчі якості особистості дитини, її здатність до генерування ідей / від 9 % до 37 %/.

З метою виявлення рівня художньо-творчої самостійності

дітям було запропоновано комплексне творче завдання. В результаті отримані дані, які дають змогу порівняти рівні самостійності при виконанні творчого завдання школярами експериментальної групи та контрольного класу. В експериментальній групі рівень художньо-творчої самостійності в 2,2 рази вище при однакових показниках на початку навчального року. Спостерігається також підвищення показників музично-сценічної діяльності учнів експериментальної групи на кінець року в 1,9 рази.

Таким чином, головною лінією формування художньо-творчої самостійності учнів молодших класів є безпосередньо творча діяльність в процесі створення художнього образу. Робота над образом починається з формування початкових уявлень про перевтілення через пластичні та ритмічні характеристики образів тваринного і предметного світу до формування навичок самостійної роботи над роллю, включаючи дійовий аналіз сценарію чи п'єси, побудову логіки поведінки героя, пошук внутрішньої чи зовнішньої характеристики персонажу.

Поступово у дітей формується вміння підпорядкувати свої інтереси інтересам колективу, відбувається усвідомлення залежності одного від усіх і усіх від одного. Формується вміння правильно оцінювати критичні зауваження, виховується воля та цілеспрямованість, навички творчого спілкування між педагогом - режисером та учнями-виконавцями.

Установка на самостійність з перших творчих кроків приводить до того, що учням це стає звичним: вони не тільки самі прагнуть працювати самостійно, а й вимагають цього ж від інших. У виконавській діяльності перед дітьми четвертого класу виникла проблема досягнення художнього рівня. Четвероокласники розуміли, що виступ перед глядачами повинен відрадідати інших зрештою, відрадіатися від гри "для себе".

діапазон художньо-творчої самостійності молодших школярів в обраному виді діяльності виявився досить широким - починаючи з відкриттям дітьми нового для себе на перших етапах оволодіння музично-сценічною діяльністю і закінчуючи створенням самобутньої інтерпретації персонажа окремою дитиною, групою вихованців.

Кількісні та якісні показники експерименту свідчать про значну роль розвитку художньо-творчої самостійності молодших школярів.

У заключній частині дисертаційної роботи узагальнюються теоретичні висновки та висловлюються практичні пропозиції, спрямовані на підвищення ефективності формування художньо-творчої самостійності молодших школярів. Підсумки проведеного дослідження свідчать, що мета досягнута, гіпотеза підтверджена, завдання дослідження вирішені. Все це дозволило сформулювати такі висновки:

- в умовах шкільного навчання молодших школярів існує реальна можливість для ефективного і органічного включення їх в музично-сценічну діяльність, яка здійснюється на уроках музики і в позаурочний час;
- було встановлено, що в процесі використання комплексної музично-сценічної діяльності в роботі з молодшими школярами розвиток художньо-творчої самостійності проходить більш динамічно, ніж в ході традиційного уроку музики і традиційних форм позакласної роботи, де ігрові та театралізовані форми музичної діяльності виступають лише в ролі допоміжного методичного прийому, а не способу організації музичної діяльності дітей;
- художньо-творчу самостійність молодших школярів ми розуміємо як інтегровану якість особистості, у структурі якої виділяємо

- здатність до генерування ідей, самостійного варіювання з художнім добором засобів втілення музично-сценічного образу;
- в процесі дослідження розглянута вікова динаміка поступового переходу ігрової діяльності молодших школярів в музично-сценічну;
  - експериментальна перевірка використання педагогічно направленої системи завдань від таких, що виконуються за зразком, до творчих, які призводять до створення задуму спектаклю дітьми і його здійснення підтверджує їх доцільність і практичну значущість;
  - активізація процесу художньо-творчої самостійності може бути досягнута при наявності педагогічних умов: виховання у молодших школярів потреби в спілкуванні з мистецтвом і формуванні уявлення про його значення; залучення їх до активної продуктивної діяльності по втіленню сценічних образів; створення спеціальних педагогічних ситуацій, що вимагають проявів художньо-творчої самостійності дітей; дотримання принципів добору художнього репертуару відповідно віковим особливостям дітей та їх національної ментальності, залучення до якого викликає у дітей естетичне задоволення.

Дисертація не вичерпує всієї глибини проблеми. Виникають нові аспекти, що потребують подальшої розробки, - як визначення діапазону художньо-творчої самостійності в різних видах діяльності, дослідження перспективи розвитку художньо-творчої самостійності у грі.

Основний зміст дисертації викладений у публікаціях:

І. Наш музичний театр // Початкова школа. - 1988. - № 8. - С. 62-64.

2. Аудіовізуальні засоби в формуванні творчого потенціалу майбутнього вчителя початкових класів // Винористання ВОРМ та ТЗН в учбовому процесі: Зб. тез. - Каракол: Ісик-Кульський держ.пед. ін-т, 1992. - Ч.2. - С.13-15.

Підписано до друку 30.09.1993р. Об'єм 9. Формат 60x84 1/16.
Друк офсетний. Тир. 100. Зам. 317. Безплатно.
ГРОД УДПУ ім. Драгоманова, Київ, Пирогова, 9.